

Децюк Тетяна Миколаївна

ORCID 0000-0003-2098-0053

Researcher ID J-2729-2016

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(Чернігів, Україна) E-mail: tdetsiuk@gmail.com

НАВИЧКИ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА КОМПОНЕНТА КОМПЕТЕНЦІЙ ТЬЮТОРА

Статтю присвячено проблематиці розвитку тьюторства в умовах закладів вищої освіти. Проаналізовано підходи до розуміння понять «тьютор» та «тьюті». Визначено функції тьюторів, критерії відбору тьюторів для роботи з першокурсниками. Запропоновано два рівні взаємодії тьюторів з тьюті. Визначено ключову компетентність тьюторів – володіння комунікативними навичками.

Мета роботи – проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття «тьюторство», сучасний стан розвитку тьюторства в Україні, а також дослідити значення комунікаційних навичок тьютора як важливої компоненти їх компетенцій в умовах закладу вищої освіти.

Методологія. У дослідженні було використано такі загальнонаукові методи як аналіз проблеми визначення важливих складових компетенцій тьюторів в педагогічній науці; систематизація наукових знань з проблематики розвитку інституту тьюторства в умовах закладів вищої освіти; узагальнення теоретичних і методичних підходів до проблеми формування комунікативних навичок у тьюторів.

Наукова новизна. Запропоновано новий підхід до функціональних обов'язків, критеріїв відбору та функціональних ролей тьюторів у роботі зі студентами. Визначено два рівні взаємодії тьюторів з першокурсниками: індивідуальний та груповий.

Висновки. Для кращої адаптації першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти за сучасних умов необхідним є запровадження такої форми позааудиторної роботи зі студентами як тьюторства. Підтримку та допомогу тьютори можуть надавати на двох рівнях: груповому та індивідуальному. Тьюторами можуть бути студенти старших курсів, які володіють навичками комунікації. Для формування необхідних умінь та навиків у тьюторів потрібно створення шкіл тьюторської майстерності або центрів тьюторства в закладах вищої освіти України. Подальшого дослідження потребує експериментальна перевірка ефективності схеми взаємодії тьюторів та тьюті, а також дослідження особливостей формування необхідних компетенцій у тьюторів в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: тьютор, тьюті, студенти, комунікативні навички, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. Останні три роки стали справжнім випробуванням для системи освіти України, зокрема для закладів вищої освіти. Це спричинено низкою факторів, зокрема тим, що за останні три роки значна частина закладів освіти на території України вимушені були працювати в дистанційному форматі спочатку через пандемію Covid-19, а потім через повномасштабне вторгнення РФ. В результаті було розроблено та впроваджено у користування різні онлайн платформи для полегшення процесів навчання та викладання. Частина матеріалів, які мають самостійно засвоювати студенти значно зросла, а разом з тим і прірва між абітурієнтами та студентами. Умови та правила успішного навчання у закладі вищої освіти і без вищеперахованого значно відрізняються від шкільного досвіду абітурієнтів, що створює потребу в ознайомленні першокурсників з основними нормативними документами, які безпосередньо стосуються їх навчання в університеті; структурою університету та наявними відділами, які можуть підтримати досягнення здобувачем вищої освіти кращих результатів та нових висот; університетською системою оцінювання та чинниками, які впливають на рейтинг студента та інші аспекти. Форми і методи викладання в університеті значно відрізняються від шкільних. Значний обсяг інформації, який очікує на студентів першого року навчання, дуже складно засвоїти за короткий час, що спричиняє потребу у постійному супроводі першокурсників, який не можливо забезпечити тільки силами куратора академічної групи. Тому, постає потреба у залученні студентів старших курсів до даного процесу – тьюторів. При цьому ще одним викликом являється визначення необхідних компетенцій, якими має володіти потенційний тьютор, для роботи з першокурсниками, а також критерії відбору кандидатів у тьютори.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тема ґьюторства на сьогодні є актуальною і перспективною в науковій сфері. Аналізу поняття «ґьюторство» присвячено наукові доробки О. Степаненка. Особливості становлення ґьюторства у закладах вищої освіти та історичні витoki даного феномену розглянуто в роботах Н. Дем'яненко. Позиція ґьютора в сучасній системі освіти України вивчається О. Неборачко. Проте, ґьюторство як форма позааудиторної роботи студентів зі студентами за принципом «рівний-рівному», рівні діяльності ґьюторів, а також проблематика їхніх компетенцій є малодослідженою і потребує подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття «ґьюторство», сучасний стан розвитку ґьюторства в Україні, а також дослідити значення комунікаційних навичок ґьютора як важливої компоненти їх компетенцій в умовах закладу вищої освіти.

Методологія і методи дослідження. У дослідженні було використано такі загальнонаукові методи як аналіз проблеми визначення важливих складових компетенцій ґьюторів в педагогічній науці; систематизація наукових знань з проблематики розвитку інституту ґьюторства в умовах закладів вищої освіти; узагальнення теоретичних і методичних підходів до проблеми формування комунікативних навичок у ґьюторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж аналізувати навички комунікації як важливої компоненти компетенції ґьютора, необхідно розглянути наукові підходи до розуміння інституту ґьюторства в системі університетської освіти.

ґьютор у перекладі з англійської означає учитель, тобто це особа, що здійснює індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, виконує роль репетитора, наставника. Але це не педагог, який навчає в аудиторії, це скоріше особистий помічник у процесі засвоєння знань, а в контексті нашого дослідження – здобутті вищої освіти.

Щодо історичних витоків даного явища, то ґьюторство з'явилося ще в часи античної Греції. В учнів та студентів елітних шкіл того часу були особисті наставники. Метою їхньої діяльності була допомога учневі краще засвоїти навчальний матеріал, включитися в освітній процес та концентруватися на навчанні. Батьки дитини, що навчалася, наймали вчителів-ґьюторів [3].

Вже з XIV століття, ґьюторство стало популярним по всій Європі. В той час відвідування аудиторних занять не було обов'язковим і якість навчання дуже залежала від самодисципліни студентів, яка була не дуже сформованою. Тому, ґьютори допомагали студентам складати графік дня, відвідувань занять, записів на консультації до викладачів та позааудиторну діяльність. Наприклад, у великих університетах Великобританії, Франції та Австрії ґьютори разом зі студентами складали план навчання і досягнення освітніх результатів.

Згодом ґьютори почали виконувати посередницьку діяльність, працюючи на освітній заклад. ґьютор сприяв утриманню рівноваги між навчальним процесом і особистим та повсякденним життям здобувача вищої освіти, щоб той міг фокусуватися на важливому і не відволікався та був цілком зануреним у навчальний процес. ґьютор став ніби своєрідним напарником у вільний час і репетитором, наставником у навчальному процесі [3].

Науковець О. Неборачко, який досліджував особливості системи вищої освіти Великобританії, зазначає, що діяльність ґьюторів включалася в різні історичні контексти університетської освіти Великобританії. Зокрема у середньовіччі в університетах Оксфорді та Кембриджі ґьюторство представляло собою регулярні, індивідуально-групові заняття викладача-ґьютора зі студентами, які були прикріплені до нього на весь період навчання в університеті.

Поняття «ґьюторська система» означало різноманітні форми інтеракції між адміністрацією університету та здобувачами вищої освіти. ґьютор був елементом системи навчання і здійснював свою діяльність протягом усього навчального року. Крім того, він ніс відповідальність за життя студента в університеті [4].

Як зазначає О. Степаненко, ґьюторство можна розглядати, як одну з форм наставництва, яка в свою чергу, розглядається і як професія і як професійно-педагогічна позиція. ґьюторський супровід студентів у процесі самоосвіти є видом гуманітарного педагогічного супроводу, в ході якого педагог-ґьютор створює умови підопічному для здійснення самоосвітньої діяльності. Мета діяльності ґьютора полягає в супроводі процесу становлення студента як суб'єкта власної діяльності в ситуації невизначеності через роботу з індивідуальною освітньою програмою [5].

Асоціація ґьюторів України була сформована тільки в 2011 р. У 2016 р. Міністерством освіти України було проведено захід, який називався «Школа ґьюторської майстерності», мета якого – ознайомитись із присутністю ґьюторства в країні та визначитись із його подальшим розвитком. Популярність ґьюторства в Україні здобуває переважно в приватних освітніх закладах, але подалу починає переходити в загальний обіг [3].

Проте варто зазначити, що виконання ролі ґьютора викладачами в умовах закладу вищої освіти, на наш погляд, не є доцільним, оскільки за сучасних умов позааудиторне навантаження на науково-педагогічних працівників є дуже значним і не передбачає додаткової оплати (на відміну від приватних загальноосвітніх навчальних закладів, де є офіційна посада – ґьютор). Тому, ми пропонуємо у ролі ґьютора розглядати здобувачів вищої освіти старших курсів. Крім того, така діяльність буде здійснюватися за принципом «рівний-рівному» і може мати більший ефект. Особливо потребують допомоги ґьюторів студенти в перший рік навчання. Першокурсникам потрібне консультування щодо структури університету, умов навчання, змісту окремих освітніх компонентів та вимог для їх успішного

складання. Різниця між університетською освітою і шкільною може призводити до проблеми засвоєння навчального матеріалу. Якщо на першому курсі не надати підтримку студентам, які не встигають за програмою, є високий ризик втрати ними мотивації до навчання взагалі і як наслідок – втрати контингенту студентів. Також викликати складнощі адаптації до навчання в університеті може новий колектив, різний соціальний досвід студентів, університетська етика, проживання в гуртожитку, більша вимога до самоорганізації.

Саме для пошуку шляхів вирішення вищезазначеної проблеми представники Національного університету «Чернігівська політехніка» долучилися до проекту PROMENT в межах реалізації програми ERASMUS+. Участь у проекті PROMENT беруть 16 партнерів з 6 країн світу, термін реалізації – 36 місяців. Проект спрямований на допомогу студентам краще адаптуватися до процесу навчання, а у подальшому і допомогу у працевлаштуванні, розвиваючи їхні професійні навички та громадянську активність, і передбачає створення комплексної системи тьюторства та менторства (T&M), яка базується на інтегрованому наборі методів та IT-платформі. В рамках реалізації проекту планується розробка базових схем навчання: тьюторства та менторства; створення центрів тьюторства і менторства (T&M); розробка навчальних матеріалів та інструментів; підготовка викладачів, студентів та менторів з бізнесу; співпраця між ЗВО, установами та організаціями через інтернаціоналізацію.

Відповідно до проекту PROMENT, тьюторство розглядається, як інструмент спрямований на зменшення академічного розриву між студентами першого курсу. Для цього передбачене виконання трьох основних функцій: психологічна підтримка першокурсників (тьюті), інформаційна підтримка та академічне консультування.

Місія тьюторства полягає у наданні організаційної, інформаційної та психологічної підтримки студентам першого курсу під час їхньої адаптації до університетського життя. Головні цілі тьюторської програми включають: сприяння формуванню навчальних навичок, соціалізації та підвищенню рівня самостійності студентів першого курсу у новому освітньому середовищі, надання консультаційної допомоги та психологічної підтримки у вирішенні різних питань, з якими стикаються першокурсники, ліквідація розриву у рівні знань з окремих предметів.

Тьюторство може здійснюватися на індивідуальному та груповому рівнях. Груповий рівень передбачає, що академічна група розглядається як єдине ціле, тобто до системи тьюторства залучаються усі академічні групи першокурсників. Індивідуальний рівень передбачає, що окремі здобувачі вищої освіти, які мають проблеми із засвоєнням певного предмету або з адаптацією до навчання/студентської групи/університетського середовища можуть звертатися до тьютора самостійно чи за рекомендацією куратора, викладачів окремих дисциплін.

Метою діяльності тьютора є ознайомити студентів-першокурсників з університетом як середовищем, підвищити рівень знань з окремих предметів, підвищити рівень адаптації та соціалізації до академічного середовища, залучити першокурсників до участі у навчальному процесі та позааудиторній роботі.

Фінальний результат діяльності тьютора – це першокурсник, який обізнаний щодо принципів навчання в університеті, досягає гарних результатів з освітніх дисциплін та включений в університетського життя (аудиторно та позааудиторно).

Тьюторами можуть бути активні старшокурсники (починаючи з другого курсу), які успішно завершили перший курс навчання, досягли високих результатів з окремих предметів, добре розуміються на особливостях організації навчального процесу та мають лідерські здібності та добре розвинуті комунікаційні навички.

Для групового рівня тьюторства (з академічними групами першого курсу) обираються тьютори (студентські куратори) з числа представників відповідної спеціальності старших курсів. Якщо кількість осіб в групі перевищує 20, тоді за групою може бути закріплено 2 тьютори.

Формат взаємодії тьюторів з тьюті залежить від рівнів рівнів тьюторства. На груповому рівні це можуть бути групові зустрічі, групові консультації, тренінги, воркшопи, екскурсії, тимбілдінги, підготовка групи до участі у культурно-виховних та спортивних університетських заходах (посвята в студенти, тематичні вечірки, спортивні змагання, конкурси та інше). Детально розглянемо деякі з них:

Ознайомчі екскурсії. Тьютор може проводити ознайомчі екскурсії університетом, його кампусами, іншими важливими підрозділами для групи тьюті. Особливо це важливо, якщо університет має складну структуру та велику кількість структурних підрозділів, що знаходяться в різних будівлях, різних частинах міста. Під час таких екскурсій у студентів 1 курсу буде можливість запам'ятати де знаходяться важливі адміністративні підрозділи (кабінети адміністрації університету, міжнародний відділ, відділ практики, бухгалтерія, бібліотека, деканат, столова, студентська рада і т.д.), а головне логістику, як до них зручніше добиратися.

Консультації. Тьютори консультують групи тьюті щодо особливостей навчального процесу (правила внутрішнього розпорядку, особливості і графік сесії, важливі складові навчального процесу і т. ін.).

Консультації можуть стосуватися етики взаємодії усіх представників навчального процесу. Етика спілкування в університеті під час занять і у позааудиторний час, по телефону, онлайн (в месенджерах, соціальних мережах, електронною поштою) з викладачами, адміністрацією, технічним персоналом, іншими студентами. Такі знання сприятимуть формуванню дружнього і безпечного середовища для навчання.

Також, тьютори можуть консультувати підопічних щодо можливостей самореалізації в університеті (ознайомлення з наявними гуртками, студентськими об'єднаннями, спортивними секціями, творчими об'єднаннями та ін.).

Підготовка до позааудиторних заходів. Тьютори допомагають групі налагодити взаємодію для того, щоб взяти участь в університетських позааудиторних заходах та конкурсах (посвята в студенти, гумористичні шоу, інтелектуальні квізи та інше). Тьютор сприяє розкриттю потенціалу кожного учасника групи, сприяє креативності та пошуку нетривіальних рішень, розкриттю талантів підопічних. Участь групою у позааудиторних заходах сприяє формуванню команди, мотивації до навчання разом та є профілактикою булінгу.

На індивідуальному рівні це можуть бути індивідуальні консультації, індивідуальні заняття, бесіди. Відповідно до потреб учасників та безпекової ситуації заходи можуть проводитися як аудиторно, так і в онлайн форматі. Пропонуємо більш детально розглянути індивідуальні консультації. Тьютори консультують тьюті з відповідного предмету. Ці консультації можуть стосуватися підбору літератури, роз'яснення термінів, розкриття суті теми. Також вони можуть стосуватися особливостей підготовки та вимог до оформлення рефератів, презентацій, інших форм індивідуальних, творчих завдань з відповідного предмету. Крім того, консультації можуть стосуватися підготовки тьюті до публічних виступів, презентацій власних напрацювань, порад щодо взаємодії з одногрупниками під час виконання групових завдань. Забороняється виконання завдань замість тьюті та інші форми прояву академічної недобросовісності.

Завдяки консультаціям тьюті можуть підвищити рівень своїх знань, покращити якість виконання самостійної роботи, творчих завдань з відповідного предмету, а також сформуванню впевненість в собі, покращити якість презентації самостійної роботи та власних напрацювань.

Щодо особливих вимог та компетенцій, якими має володіти потенційний тьютор, то ми пропонуємо наступні: бути студентом університету не молодше другого курсу; успішно завершити перший курс навчання відповідної спеціальності; мати високі результати з окремих предметів (для індивідуального рівня тьюторства); добре розумітися на особливостях організації навчального процесу; мати лідерські здібності, а особливо комунікаційні та міжособистісні навички, вміння налагодити взаємодію з різними людьми, толерантність, терплячість; готовність зберігати конфіденційність, поважати особисті кордони підопічних, діяти в їхніх інтересах. Варто особливу увагу приділити саме розвиткові комунікаційних навичок тьютора, оскільки від якісної комунікації його з тьюті буде залежати успіх всієї діяльності.

Для формування необхідних компетенцій у тьюторів ми пропонуємо створення шкіл тьюторської майстерності або центрів тьюторства у закладах вищої освіти. Дані центри також будуть координувати діяльність тьюторів, сприяти обміну їх досвідом, тісніш взаємодії і співпраці тьюторів із науково-педагогічними працівниками. На робочих зустрічах може проводитися аналіз виконаних тьюторами завдань, робота «над помилками», консультації з викладачами, планування наступних заходів [монографія]. Організувати та координувати діяльність центру тьюторства мають досвідчені науково-педагогічні працівники.

Сприяти формуванню зокрема комунікаційних навичок у тьюторів в рамках діяльності подібних центрів можна через організацію тренінгів, воркшопів, майстер-класів з розвитку ораторського мистецтва, формування комунікаційної компетентності та інших активностей.

Виходячи з усього вищезазначеного, центр тьюторства – це форма позааудиторної роботи зі студентами, що являє собою об'єднання студентів старших курсів під керівництвом і контролем досвідчених науково-педагогічних працівників, метою якого є формування необхідних компетенцій, зокрема навичок комунікації, підготовка учасників до виконання ролі тьютора, а також обмін досвідом, пошук нових підходів до вирішення проблеми адаптації першокурсників до умов навчання в університеті.

У результаті запровадження запропонованої концепції тьюторства, на нашу думку, тьюті стануть більш спроможними до навчання, стануть використовувати наявні можливості для саморозвитку та зможуть досягти кращих показників академічної успішності, стануть більш соціалізованими та адаптованими до академічного середовища.

Висновки. Для кращої адаптації першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти за сучасних умов необхідним є запровадження такої форми позааудиторної роботи зі студентами як тьюторства. Підтримку та допомогу тьютори можуть надавати на двох рівнях: груповому та індивідуальному. Тьюторами можуть бути студенти старших курсів, які володіють навичками комунікації. Для формування необхідних умінь та навиків у тьюторів потрібно створення шкіл тьюторської майстерності або центрів тьюторства в закладах вищої освіти України. Подальшого дослідження потребує експериментальна перевірка ефективності схеми взаємодії тьюторів та тьюті, а також дослідження особливостей формування необхідних компетенцій у тьюторів в умовах вищого навчального закладу.

References

1. Децюк Т. М. Формування професійних компетенцій здобувачів вищої освіти в позааудиторній роботі університету: теорія і практика: монографія. Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2020. 228 с.
Detsiuk, T. M. (2020). Formuvannya profesiinykh kompetentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity v pozaaudytorinii roboti universytetu: teoriia i praktyka: monohrafiia [Formation of Professional Competencies of Higher Education Students in Extracurricular Work at the University: Theory and Practice: Monograph]. Ternopil, Ukraine: TOV «Terno-hraf».
2. Децюк Т. М. Школа тьюторів як умова формування професійної компетентності. *Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки*. Вип. 30 (323) / [гол. ред. А. І. Кузьминський]. Черкаси: Черкаський національний університет, 2014. С. 60–65.

- Detsiuk, T. M. (2014). Shkola tiutoriv yak umova formuvannya profesiinoi kompetentnosti [School of tutors as a condition for the formation of professional competence]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: pedahohichni nauky – Bulletin of Cherkasy University Series: Pedagogical Sciences*. Вyp. 30 (323) / [hol. red. A. I. Kuzmyskyi]. Cherkasy, Ukraine: Cherkaskyi natsionalnyi universytet.
3. Срьоміна А. Хто такий тьютор? Unicorn School від Комп'ютерної ІТ Академії STEP. URL: <https://unicorn.itstep.org/blog/who-is-a-tutor>
Ieromina, A. Khto takyi tiutor? Unicorn School vid Kompiuternoї ІТ Akademii STEP [Who is a Tutor? Unicorn School from STEP Computer IT Academy]. Retrieved from: <https://unicorn.itstep.org/blog/who-is-a-tutor>
 4. Неборачко О. В. Позиція тьютора в сучасній системі освіти. URL: <http://intkonf.org/neborachko-o-v-pozitsiya-tyutora-v-suchasniy-sistemi-osviti/>
Neborachko, O. V. Pozysiiia tiutora v suchasniy systemi osvity [The Position of the Tutor in the Modern Education System]. Retrieved from: <http://intkonf.org/neborachko-o-v-pozitsiya-tyutora-v-suchasniy-sistemi-osviti/>
 5. Степаненко О. О. Обґрунтування поняття «тьютор» у освітньо дослідницькому просторі. URL: <https://enpui.r.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24252/Stepanenko.pdf?sequence=1>
Stepanenko, O. O. Obgruntuvannya poniattia «tiutor» u osvithno doslidnytskomu prostori [Justification of the Concept of «Tutor» in the Educational Research Space]. Retrieved from: <https://enpui.r.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24252/Stepanenko.pdf?sequence=1>

Detsiuk Tetiana

ORCID 0000-0003-2098-0053

Researcher ID J-2729-2016

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Work,
Chernihiv Polytechnic National University
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tdetsiuk@gmail.com

COMMUNICATION SKILLS AS AN IMPORTANT COMPONENT OF TUTOR COMPETENCES

The article is devoted to the problems of the development of tutoring in the conditions of the university. Approaches to understanding the concepts of «tutor» and «tutee» are analyzed. The functions of tutors, the criteria for selecting tutors for work with first-year students are defined. Two levels of interaction between tutors and tutee are proposed. The key competence of tutors is determined – communication skills.

The purpose of the article is to analyze scientific approaches to understanding the concept of «tutoring», the current state of development of tutoring in Ukraine, as well as to investigate the importance of the tutor's communication skills as an important component of their competencies in the conditions of the university.

Methodology. The research used such general scientific methods as the analysis of the problem of determining important component competencies of tutors in pedagogical science; systematization of scientific knowledge on the problems of the development of the tutoring institute in the conditions of higher education institutions; generalization of theoretical and methodical approaches to the problem of formation of communication skills among tutors.

Scientific novelty. A new approach to functional duties, selection criteria and functional roles of tutors in working with students is proposed. Two levels of interaction between tutors and first-year students are defined: individual and group.

Conclusions. For better adaptation of first-year students to the conditions of study in institutions of higher education under modern conditions, it is necessary to introduce such a form of extracurricular work with students as tutoring. Tutors can provide support and assistance at two levels: group and individual. Tutors can be senior students with good communication skills. To form the necessary skills and abilities of tutors, it is necessary to create schools of tutoring skills or tutoring centers in higher education institutions of Ukraine. Further research is needed to experimentally check the effectiveness of the scheme of interaction between tutors and tutee, as well as to study the peculiarities of the formation of the necessary competences of tutors in the conditions of the university.

Key words: tutor, tutee, students, communication skills, higher education institution.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Янченко Т. В.